

Researcher: Social Science Studies

RSSS

ISSN:2148-2691

(2018) Cilt 6 / Sayı 2, s. 01-10

Yalova İli Yerli Ağzının Çocuk Oyunlarıyla İlgili Söz Varlığı

Anıl ÇELİK¹

Özet

Ağızlar hakkındaki çalışmalar sosyal bilimlerin çeşitli dallarını ilgilendiren önemli veriler içerir. Söz konusu sosyal bilim alanlarından birisi de halk bilimidir. Halk biliminin kavram alanına giren dil malzemelerinden çocuk oyunları ile ilgili olanlar Yalova İli Yerli Ağzı'nda çeşitli niteliksel sebeplerle ön plana çıkmıştır. Ağız verilerinin dil bilimi dışındaki sosyal bilim alanları açısından da değerlendirilmesi gerekir. Ortaya çıkan verilerin tüm yönleriyle değerlendirilebilmesi ancak bu şekilde mümkün olabilir. Bu çalışmada, Yalova İli Yerli Ağzı'nın çocuk oyunları ile ilgili söz varlığı ele alınmış ve böylece bu kavram alanına ilişkin bir örneklem meydana getirilmeye çalışılmıştır. Listelenen maddelerin altında derleme metinlerinden seçilmiş cümle örneklerine yer verilmiştir. Araştırmanın temel gayesi dil ile ilgili bir çalışmanın ortaya çıkardığı folklorik malzemeyi halk bilimi araştırmacılarının dikkatine sunmaktır.

Anahtar kelimeler : Çocuk Oyunları, Ağızlar, Halk Bilimi, Dil Araştırması, Yalova.

Vocabulary Related to Children's Games in Local Dialect of Yalova

Abstract

Dialectical researches contains important data on different areas of Social Sciences. One of these areas is folklore. Concepts related to children's games which belongs to research field of folklore have come to the forefront with various qualitative reasons in Local Dialect of Yalova. The using of dialectical datas in other disciplines of social sciences as well as linguistics is very necessary for the data to be fully evaluated. In this research, acquired vocabulary related to aforesaid conceptional field is tried to be listed and explained. In this way, a sampling about the subject is constituted. Under the listed headwords, sentence examples from compiled texts are given. The main aim of this research is to present the folkloric material obtained from a linguistic study to the attention of folklore researchers.

Keywords: Children's Games, Dialects, Folklore, Linguistics, Yalova.

¹ Arş. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi, acelik@bartin.edu.tr

GİRİŞ

Ağızlarla ilgili bilimsel çalışmalardan elde edilen veriler birincil olarak dil inceleme ve araştırmalarında kullanılmaktadır. Söz konusu verilerin; tarih, toplum bilimi, eğitim bilimi, insan bilimi, ruh bilimi vb. sosyal bilim alanları için önemli veriler ihtiva ettiği bilinmekle beraber bunların en çok kullanıldığı ikinci sosyal bilim alanının halk bilimi olduğu görülür. Ağızlar, halk bilimi (folklor) ile ilgili çıktılar ve bilhassa halk biliminin kavram alanına girecek dil malzemesi açısından bir hayli zengindir. Bununla birlikte, *folklorun dil malzemesi artzamanlı ve eşzamanlı olmak üzere ikiye ayrılır(...)*Eşzamanlı folklor malzemeleri, folklor ve ağız araştırmacılarının derledikleri malzemeye dayanmaktadır. Her iki malzemenin de ana kaynağı ağızlardır. Bunlar, halk arasında ve okuma yazma seviyesinin düşük olduğu, dış etkilerden uzak ortamlarda yaratılmakta ve yayılmaktadır (Akar 2016:176).

Bu çalışmada Yalova İli Yerli Ağzı'nda yer alan çocuk oyunları ile ilgili söz varlığı ele alınmıştır. Yalova İli Yerli Ağzı'ndan derlenen metinlerde; düğünler, nişan âdetleri, kız istemeler, kına geceleri, hıdrellez âdetleri, bayramlar, yemekler, aile yaşantısı, dikiş nakış, tedavi yöntemleri, tarım, hayvancılık, masallar, ninniler, türküler, maniler, tekerlemeler, efsaneler, halk inanışları, avcılık, doğum âdetleri, cenaze âdetleri, asker uğurlamaları ve köy isimleri hakkındaki rivayetler gibi sosyal bilimlerden açısından besleyici birçok verinin arasında çocuk oyunları ile ilgili bilgiler ve bu alana ait olan söz varlığı; orijinallikleri ve nitelikleri bakımından ön plana çıkmaktadır (Çelik,2018).

Konuyla alakalı araştırmalarda çocuk oyunları hakkında birçok farklı tanımlama yapılmıştır. Huizinga (1955) bu kavram için *"belirli, kesin zaman ve yer kuralları içinde özgürce kabul edilmiş, ancak kesinlikle bağlayıcı kurallara göre yürütülen, amacını kendi içinde taşıyan ve sıradan hayattan farklı olan, bilinçli ve gerilim duygusunun eşlik ettiği gönüllü bir etkinlik ya da uğraşdır."* tanımını yaparken Caillois (1961) *"oyun, serbestçe kabul edilmiş fakat bağlayıcı kurallara göre belli bir alan ve zaman süreci içinde sürdürülen, gerilim ve eğlence duygularını içeren, gerçek hayattan farklı olduğu bilinci ile yapılan gönüllü bir hareket ya da faaliyetdir."* şeklinde bir tanımlamayı tercih etmiştir. Boratav'ın ise (1973:232) bu kavramı *"çocukların ve daha az ölçüde büyüklerin günlük yaşam içerisinde, ayırdıkları boş zamanlarında herhangi bir üretim çabasını ya da başka çeşitten bir hizmeti zorunlu kılmadan, eğlenme yolu ile dinlenmelerini sağlayan eylemler"* şeklinde tanımladığı görülür. Hazar'a göre (2006) çocuk oyunları; *"insanların günlük uğraşlarının dışında kalan zamanda, belirli bir amaca yönelik olarak (eğlence, eğitim, sağlık gibi) fiziksel ve zihinsel yeteneklerle, sınırlandırılmış yer ve zaman içerisinde, kendine özgü kurallarla yapılan, gönüllü katılım yoluyla grup oluşturan, sosyal uyum ve duygusal olgunluğu geliştiren, yetenek, zekâ, dikkat, beceri ve rastlantıya dayanan, katılanları ve çoğunlukla izleyenleri de etkisi altında tutan, gerilim duygusunun eşlik ettiği, sonuçta maddi çıkar sağlamayan, zevk veren etkinlikler"*dir. Güven ise (2017:97-109), *"Bana Oyunla Öğret: Okul Öncesi Eğitimde Oyun ve Beden Eğitimi"* isimli çalışmasında yukarıda zikredilen tanımlamaları sıralar ve ardından oyun kavramının bilhassa okul öncesi çocuklar açısından ne ifade ettiği ile bu kavramın yararlarını açıklamaya çalışır.

Türkiye'de ilkin eğitim bilimi ve çocuk gelişimi üzerine yapılan araştırmalarda kendine yer bulan "çocuk oyunu" kavramı hakkında; Yusuf Ziya Demircioğlu (1934), Ferruh Arsunar (1955), Pertev Naili Boratav (1942,1973), Metin And (2003), Sedat Veyis Örnek (1974), Şükrü Elçin (1981), Bekir Onur (2000,2005), Mevlüt Özhan (1990,2005) ve Nebi Özdemir (2006) gibi birçok ismin kayda değer çalışmaları mevcuttur. M. Öcal Oğuz ve Petek Ersoy'un hazırlamış olduğu "Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel

Çocuk Oyunları” adlı eser de söz konusu kavram alanı hakkında verdiği bilgiler açısından son derece önemlidir (Oğuz, Ersoy, 2005).

Yalova İli Yerli Ağzı’nda Çocuk Oyunları İle İlgili Kelime Kadrosu

Yalova İli Yerli Ağzı’ndan (YYA) bu kavram alanıyla ilgili olarak elde edilen söz varlığı, aşağıda, araştırmacıların yararlanabilmesi gayesiyle sıralanmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışma yapılırken kaynakçada adı geçen çeşitli eserlerden ve Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Büyük Türkçe Sözlük’ten faydalanılmıştır (TDK, 2018).

abilem ğubilem: Bir çocuk oyunu, sekiz kuyulu taş, "2 kişi ve 16'şar 16'şar paylaştırılmak üzere toplam 32 taşla oynanan oyunda oyuncular önlerine karşılıklı 4'er çukur kazar ve her çukurun içine 4 taş yerleştirir. Kura ile seçilen oyuncu başlamaya hak kazanır. Başlayan oyuncu kendine ait çukurlardan 4 taş alır, istediği çukurdan başlayarak sırayla her çukura 1'er taş koyar. Diğer oyuncu da aynı eylemi tekrarlar. Bu taş yerleştirme esnasında kendi çukurunda 1 taş bırakmayı başaran oyuncu bunun karşılığında diğer oyuncunun çukurundaki bütün taşları almaya hak kazanır. Rakibin taşlarını toplamayı başaran oyuncu oyunu kazanır." (Ceylan, 2016)

“ğuyu ğazādıĶ unnarın içine daş topladıĶ abilem ğubilem oynadıĶ” (YYA/21.36)

aç kapıyı kapıcıbaşı: Bir çocuk oyunu, "Aynı isimli tekerleme ezgiyle söylenirken ebeler el ele tutuşur ve diğer oyuncular onların ellerinin altından geçerler."

“eskiden yā satalım bal satalım körebe aç kapıyı kapıcıbaşı oynadıĶ” (YYA/25.461)

alaylı bulaylı: Kız çocuklarının oynadığı bir çocuk oyunu, "Oyuncular ikiye ayrılır ve karşılıklı olarak yan yana dizilir, öne ve arkaya doğru hareket ederek karşılıklı olarak aşağıdaki sözleri söylerler; '-Alaylı Bulaylı top top saraylı, -Ne istersin bizim saraydan, -Sizin sarayda bir güzel gördük onu isteriz, -O güzelin adını söyler misiniz?,- O güzelin adı <karşı gruptan birinin ismini söylerler>, -Hanımdır hatundur yayan gelemmez, -Altın arabayla gümüş tekerlekle gelir alırız.' Bunları söyledikten sonra ismi geçen kişiyi aralarına alıp oyuna devam ederler." (Başaran, 2008)

“undan sona alaylı bulaylı öylele oynadıĶ” (YYA/32.162)

ara kesmece: Bir çocuk oyunu, "Oyuncular en az beşer kişilik iki gruba ayrılır. Oyun alanında bir yer belirlenir ve işaretçi olarak oraya çoğunlukla bir taş konur veyahut bir daire çizilir. Orası kale olur. Bir grup kaleyi korumaya ve diğer grup da ele geçirmeye çalışır. Kaleyi ele geçirmeye çalışacak grup belli bir sürede etrafa dağılır. Oyunun başlama komutu verildiğinde kaleyi koruyacak grup diğer grubu kovalamaya başlar. Kovalayıcılar yakalayıp eliyle değdiği oyuncuyu o tur için oyundan elerler. Kaçan grup oyuncuları da hem belirlenen taşa değmeye çalışır hem de kaleyi koruyan oyuncularla kale arasından geçip dışarıda kalan oyuncuyu kesmeye yani elemeye çalışırlar. Kovalayıcı taraf kaçan tarafın tüm oyuncularını taşa değdirmeden elerse turu kazanır. Kaçan grup oyuncularından biri yakalanmadan kale olarak seçilen taşa dokunursa bu defa bu grup turu kazanır."

“ara kesmecede koşuyolā oraya kim hemen gidēse u kazanıyo” (YYA/27.32)

babalık: Ceviz oyununda iri ceviz.

“hangisinin cevizinin kafa tepesi iri babalık diyoduĶ ona” (YYA/10.70)

bekçi: Dozdoz oyununda çubuğun çukura girmesini önlemeye çalışan oyuncu.

"bekçi de orda elinde sopa onu çukura soKduTdurmamā çalışır" (YYA/36.51)

beşdaş: Bir çocuk oyunu, beştaş, "Beş tane taşla oynanır, bu taşların havaya atılıp çeşitli şekillerde tutulması şeklinde geçen beş aşaması vardır. Bu aşamaları önce bitiren oyuncu oyunu kazanır."

"beşdaş yapādıK beş daşlan oynarlādı böle" (YYA/9.78)

bildirbir/birdibir: Bir çocuk oyunu, birdirbir, "Oyuncuların sırayla koşarak eğilmiş duran diğer oyuncuların sırtlarının üzerinden atlamalarıyla oynanır."

"meseĪā biz çeliK çomāK_oynardıK bildirbir_oynardıK" (YYA/12.199)

"birdibir birbirimizin üzerine atlādıK" (YYA/5.19)

billik: Bir çocuk oyunu, bk. saklambaç, "Oyunculardan birinin ebe olması ve saklanan oyuncuları bulmasına dayanır."

"şindiKi adı saklanbaç_o zaman adı billik onu oynardıK" (YYA/4.28)

birico: Bir çocuk oyunu, olta, "Gece oynanır, uzak yerlere saklanmanın da serbest olduğu saklambaç benzeri bir oyundur."

"olta köyün içinde dā gidebiliyosun samannā mamannā nereyi istēsen birico dier adı" (YYA/36.39)

cadı: Oyunda ebe.

"tuqayĪ bekleyen bi cadı vādır" (YYA/23.103)

ceviz_oyunu: Bir çocuk oyunu, "Cevizleri birbirlerine vurdurmak suretiyle belirlenen çizginin dışına çıkarmaya çalışmaya dayanır."

"e ceviz_oyunu vardı canım" (YYA/10.70)

cızı/çizi: Bilyelerle oynanan bir çocuk oyunu.

"cızı mızı vā oyun" (YYA/40.66)

"çizide bele bele elinnen bēle vuruveriyon" (YYA/40.66)

cilli: Çocukların oynadığı cam veya benzeri malzemedan yapılmış yuvarlak, küçük nesne bilye; krş. mile, mine, miskeT, zıpçıK.

"cilli meseĪā atmaK_ için cilli derlē ona" (YYA/5.24)

cinçukuru: Bir çocuk oyunu, "Yere bir yumruk büyüklüğünde bir çukur kazılır, her oyuncu çukura bir misket koyar. Sonra ellerindeki misketlerle çukurdaki misketleri vurarak onları oradan çıkarmaya çalışırlar. Misketleri bu şekilde kuyudan çıkarabilenler çıkardıkları misketlerin sahibi olurlar. Misketleri çıkarabildikleri sürece atış yaptıkları misketleri geri alabilirler. Fakat çıkaramazlarsa ve atış yaptıkları misketleri çukura düşmüşse o misket artık çukura aittir ve ancak onu oradan çıkarabilen kazanır."

"bi oyun vādı cinçukuru diyolādı ismine" (YYA/40.67)

cizgi: Zemine çeşitli şekiller çizildikten sonra taşları ayakla çizilen bölümler arasında sektirerek oynamaya dayalı bir çocuk oyunu, seksek.

"cizgi oynādıK" (YYA/37.1)

cörtcört: Bir çocuk oyunu, "Ortaya çatal kazıklar üzerine uzatılmış bir sopa konur. Bu sopanın başında bir ebe bekler. Oyuncular ellerindeki değnekleri belirledikleri bir mesafeden ortadaki sopaya atarak bu sopayı çataldan düşürmeye çalışır. Sopayı düşürmeyi başaran oyuncu 'cört!' diye nara atar. Ebe yere düşüren sopayı çatala tekrar yerleştirene kadar, oyuncu kendi sopasını alıp kaçır ve çizginin kendisine ait olan tarafına ebeye yakalanmadan geçmeye çalışır. Eğer geçebilirse yine 'cört!' diyerek nara atar. Bunu başarırca puan kazanır ve oynamaya devam eder. Eğer ebe onu yakalarsa ebelik ona geçer ve sırasını eski ebeye devreder. Oyuncu eğer değneği attığında çataldaki sopayı düşüremezse sonraki oyuncuların sopayı düşürmesini bekler ve sopa düştüğünde aynı şekilde sopayı alıp kaçmaya çalışır."

"cörtcört de oynoduK" (40.62)

çeliK/çeliK çomaK/çomaK deyneK: Çocukların, çomakla çeliğe vurarak oynadıkları oyun.

"saKlambaç_oynālardı çeliK_oynālardı işTe" (YYA/11.95)

"çeliK çomaK oynardıK" (YYA/12.191)

"çomaK deyneK deriz ondan_oynādıK" (5.19)

çıraKman: Bir çocuk oyunu, "Oyuncular bir dairenin içine diktikleri değneği ellerindeki sopalarla belirli bir mesafeden vurmaya amaçlarlar. "

"kim fazla o sopayı öteye götürüse dikili sopayı o kazanmış olur buna çıraKman diyorus" (YYA/22.23)

çi ni teres: Çocukların oyun oynarken söyledikleri bir söz.

"burdan şimdi oraya bi çukur açarsın çi ni teres diye çukura düşürtücen_ille" (YYA/14.47)

çoban_oyunu: Bir çocuk oyunu, "Bir kutunun içerisine taş konur ve bu kutuya elde tutulan ağaç dalından yapılmış sopalarla vurularak taş kutudan çıkarılmaya çalışılır."

"mendil kaPmaca bilmem ne öle bi şeler oynarlardı bi de çoban_oyunu oynarlardı" (YYA/13.70)

çömlek_oyunu: Bir çocuk oyunu, "Oyuncular yan yana otururlar, "çömleK gāşdı giTdi çömleK gāşdı giTdi" sözleri eşliğinde yan yana oturan oyunculardan birinin arkasına tülbendin içine bağlanmış bir taş bırakılır. Eğer oyuncu taşın arkasına bırakıldığını fark ederse taşı alıp diğer oyuncuları kovalamaya başlar."

"buna çömlek_oyunu dēdiK işTe" (YYA/21.49)

daş gaydırmaÇa: Yassı kaygan taşlarla oynanan bir çocuk oyunu, bk. gaydıraK, gaydireK.

"daş gaydırmaÇa falan oynardıK" (YYA/3.17)

dikme: Bir çocuk oyunu, "Yere bir çivi çakılır, üzerine bozuk para konulur. Çivinin etrafına bir daire çizilir. Ebe, paralı çivinin başında bekler. Oyuncular ceviz atıp o parayı düşürerek dairenin dışına çıkarmaya çalışır. Eğer ceviz parayı düşüremeyip daire içinde kalırsa oyun devam eder. Parayı daire dışına çıkarabilen oyuncu daire içindeki tüm cevizlerin sahibi olur ve ebelik ona geçer."

"paralan oynādıK dikme deriS" (YYA/40.65)

dimyat: Bir çocuk oyunu narası.

"birinci de deyil de ikincide buldúyun zaman dimyat dersin" (YYA/4.48)

domuŞcuK/domuzcuK: Bir çocuk oyunu, bk. doздо, "Oyuncular ellerindeki sopalarla top olarak kullandıkları tahtaları yahut taşları yerlerde açtıkları çukurlara sokmayı amaçlarlar."

"dıramalılā oynā domuŞcuK deriz" (YYA/25.466)

"domuzcuK u da şē topuzlu bi sopan olū elinde hemen şu ğadan bi kuyu açāsin yere..." (YYA/25.467)

doздо: Bir çocuk oyunu, bk. domuŞcuK, domuzcuK, "Oyuncular ellerindeki sopalarla top olarak kullandıkları tahtaları yahut taşları yerlerde açtıkları çukurlara sokmayı amaçlarlar."

"doздо var bi tokoz burdan vuruyolā ordan vuruyolā öle" (YYA/27.27)

eşşeK çekmece: Bir çocuk oyunu, "Oyuncuların sırayla koşarak eğilmiş duran diğer oyuncuların sırtlarının üzerine atlamalarıyla oynanır."

"eşşeK çekmece derdiK meseġā böle sıralan böle işe olu üstüne atlāsin" (YYA/23.106)

ğaçak/kaçak: Kaçıp kovalamaya dayalı bir çocuk oyunu.

"dışarlāda ne oyun oynādıK saklambaç oynādıK işTe ğaçak oynādıK" (YYA/34.26)

ğale devirmece: Bir çocuk oyunu, "2, 3, 4 kişiyle oynandığı gibi, daha fazla kişiyle de oynanabilen Kale Devirme oyunu, altı tane yassı taş ve bunları devirmek için kullanılan küçük taşlarla oynanır. Üç yassı taş, birer metre arayla dizilir. Bu taşların dizilmesinden sonra 50-60 metre mesafe konur ve diğer üç yassı taş birer metre arayla dizilir. Kale Devirme oyunu, bir grubun üç kez taş atma hakkıyla başlar. Kaleler devrilemezse, hak diğer gruba geçer. Oyun, kaleler devriline kadar böyle devam eder. Kalelerin üçünü de deviren grup, birinci olur. Tekrar oynanmak istendiğinde, oyun başa döner." (Oğuz, Ersoy 2007:146)

"ğale devirmece puķa ğaydıraK..." (YYA/1.200)

ğaydıraK/ğaydireK: Çocukların yassı kaygan çakılları kaydırarak oynadıkları bir oyun, bk. daş ğaydırmaÇa.

"ğale devirmece puķa ğaydıraK..." (YYA/1.200)

"ğaydireK oynuceKler meseġā" (YYA/1.183)

ğayğay: Bir çocuk oyunu, bk. tombik, tanğa, tango, "Ortaya ona yakın kiremit konur, 2 gruba bölünen çocuklar bunu top atıp isabet ettirerek yıkmaya çalışırlar. İlk deviren diğer grubu topla vurma hakkını kazanır. Topla en çok kişi vuran grup kazanır."

"kiremitleri üs_üsse dizerlēdi toP_atālādı vurdu mu işey bu ğayğay derdiK biz_una"

ğıTğıdaK: Bir çocuk oyunu, "Oyun alanına çukurlar eşilir ve o çukurlara toplar, taşlar yuvarlanır, oyunculardan hangisinin çukuruna daha çok top girmişse, o oyuncu çukurun üstünde tavuk gibi tüneyerek gıtgıdak şeklinde bağirtılarak cezalandırılır."

"bis çocuK_oynunnarı işTe ğıTğıdaK yapardıK çomaK dökerdiK" (YYA/4.21)

göT_eşmece: Bir çocuk oyunu, "Tüm oyuncuların uçları sivri değnekleri vardır, her oyuncu bu değneklerle yere kendi dairesini çizer ve o dairenin içinde durur, ebe olan değneğini bırakır ve eline küçük bir çubuk alır, bu çubuğu elinde değnek olanlardan birine atar, çubuğun atıldığı oyuncu çubuğa değneğiyle vurarak onu atabileceği en uzak mesafeye atmaya çalışır, ebe bu çubuğu almaya ya da çubuğu atan oyuncuyu kendi dairesine dönmeden yakalamaya çalışır, ebe bu ikisinden birini gerçekleştirene kadar diğer oyuncular ellerindeki değnekle onun dairesini eşerler, oyunun sonunda kimin dairesi daha çok eşilmişse o çeşitli şekillerde cezalandırılır."

"işTe seKseK_oyinarsın top_oyinarsın bütün gece saklanma e şey göT_eşmece..." (YYA/36.35)

karannık çeliyi/ıarannıK çeli/haranlık çeliyi: Gece oynanan bir çocuk oyunu, "Sopa karanlık bir yere atılır, beşer kişiden oluşan iki takım da sopayı bulmaya çalışır, sopayı bulup ebeye ilk ulaştıran takım puan kazanır."

"karannık çeliyi gece oynanırdı" (YYA/23.112)

"karannıK çelini gece oynadıK" (YYA/10.68)

"haranlık çeliyi oynadıK iki taraf böle bi sopayı atadıK mesa karānnıK yere" (YYA/23.109)

koPçe oyunu/düğme: Düğmelerle oynanan bir çocuk oyunu.

"kimisi böle atardı biz böle atardıK meseġā o koPçe oyunu meseā" (YYA/12.203)

"undan sona düğme oynardıK" (YYA/14.46)

kovalammaç: Ebe olan oyuncunun, yanına gizlice sokulup koluna vurunu kovalayıp yakalamaya çalışması biçiminde oynanan bir çocuk oyunu.

"kovalammaç vādı saklammaç meseġā" (YYA/5.21)

körebe: Gözleri bağlı olan ebenin, oyuna katılan öteki çocukları yakalamaya çalıştığı çocuk oyunu.

"eskiden yā satalım bal satalım körebe aç kapıyı kapıcıbaşı oynardıK" (YYA/25.462)

lepak: Oyunda önceden kararlaştırılan sayıya gelindiğinde söylenen sözcük, kama.

"geliP böle üst_üstüne ġorsan sana bi lepak girmiş deniyodu" (YYA/6.13)

mile/mine/miskeT: Çocukların oynadığı cam veya benzeri malzemeden yapılmış yuvarlak, küçük nesne, bilye, bk. cilli, zıpçıK.

"mile oynardıK" (YYA/14.46)

"yuvarlaK böle minelē oluyo ya miskeT" (YYA/17.209)

"yuvarlaK böle minelē oluyo ya miskeT" (YYA/17.209)

mileci: Bilyelerle oynanan bir çocuk oyunu.

"mileci oynadıK" (YYA/1.180)

nergistutan: Kız çocukları tarafından oynanan bir çocuk oyunu.

"orda oynadıK ip_atladıK nergistutan uzun_eşek bilmem nelē" (YYA/32.161)

olta: Gece oynanan, uzak yerlere saklanmanın serbest olduğu saklambaç benzeri bir çocuk oyunu, bk. birico.

“olta köyün içinde dā gidebiliyosun samannū mamannū nereyi istēsen”(YYA/36.36)

pisipisi: Pisipisi böceklerinin toplanmasıyla oynanan çocuk oyunu.

“arada bi de pisipisi oyunu oynardıK” (YYA/4.41)

puğa/tuğa/tuğu: 1. Bir çocuk oyunu 2. Bu çocuk oyununda yere çizilen daire içine hedef olarak dikilen kutu, kiremit, taş vb. şeyler.

“ğale devirmece puka ğaydıraK...” (YYA/1.200)

“tuğa dērlēdi işTe u şeyi devirillēdi kiremidi” (YYA/16.62)

“vurdurulan tukuuyu ordaki adam çûÇuK insan unun sâbisi yeniden alı dikē” (23.104)

reyis: Reyis topuz oyununda cezaları belirleyen oyuncu.

“kim meseġā böle diK_atarsa o reysis_oluyo” (YYA/4.60)

reyis topuz: Bir çocuk oyunu, "Kibrit kutusu havaya atılır, kibrit kutusunu dik düşüren oyuncu reis, yan düşüren oyuncu topuz olur, düz düşüren ise cezalandırılır. Reyis cezanın şiddetini belirler, topuz elindeki bezle reysisin belirlediği şekilde cezalı oyuncunun eline vurarak turu sonlandırır."

“reysis topuz_oynardıK” (YYA/4.59)

saKlambaş/saKlammaç/saKlambaç: Bir çocuk oyunu, saklambaç, bk. billik, "Oyuncuların birinin ebe olması ve saklanan oyuncuları bulmasına dayanır."

“saKlambaş öle bi şelē oynālādi” (YYA/27.26)

“koyalammaç vādī saklammaç meseġā” (YYA/5.21)

“iP_atlamlardı saKlambaç_oyñālardı çeliK_oyñālardı” (YYA/11.95)

seKseK: Zemine çeşitli şekiller çizildikten sonra taşları ayakla çizilen bölümler arasında sektirerek oynamaya dayalı bir çocuk oyunu, bk. çizgi.

“çizgi çizerdiK seKseK oynardıK” (YYA/7.99)

tanğa/tanĝo: Bir çocuk oyunu, bk. ğayĝay, tombik. "Ortaya ona yakın kiremit konur, 2 gruba bölünen çocuklar bunu top atıp isabet ettirerek yıkmaya çalışırlar. İlk deviren diğer grubu topla vurma hakkını kazanır. Topla en çok kişi vuran grup kazanır."

“bi lepaK soKduK sana deniyodu işte tanĝa deyoduK_öle” (YYA/6.14)

“tanĝo oynālım derdiK” (7.100)

täpmece: Sokak futbolu.

“top_oyñārlādi täpmece bi şelē oynālādi” (YYA/6.33)

tırlıldaK: Fırıldak.

“yarış yapardıK kim geşşek diye tekerleklen koşturmaca bi elimizde de tırlıldaK” (YYA/4.36)

tokác/topaç: Çevresine ip sarılıp birden bırakılarak veya kamçı ile vurularak döndürülen koni biçiminde ucu sivri oyuncak.

“unu bele çevürüyosun tokác gibi” (YYA/4.115)

“zıpçıK_oyñādıK topaç çeviridiK” (YYA/37.1)

tombik: Bir çocuk oyunu, bk. gaygay, tağa, tango. "Ortaya ona yakın kiremit konur, 2 gruba bölünen çocuklar bunu top atıp isabet ettirerek yıkmaya çalışırlar. İlk deviren diğer grubu topla vurma hakkını kazanır. Topla en çok kişi vuran grup kazanır."

"tombik buraya dizdin dokuz tâne midir on tâne midir o onu vurdun mu yıkdın mı bi tâne düşdü mü hepsi dātıyosun herkes kaçıyo" (YYA/36.70)

yā satarım bal satarım/yā satalım bal satalım: Ezgili ve kovalamacalı bir çocuk oyunu.

"o zaman oynuyoduK biz zaĉen çoÇuK_oynuyoduK bi de o türküler söleniyu yā satarım bal satarım ustam_ölmüş ben satarım" (YYA/25.193)

"eskiden yā satalım bal satalım körebe aç kapıyı kapıcıbaşı oynardıK" (YYA/25.462)

yüssük_oyunu: Bir çocuk oyunu, "On bir tane fincan dizilir. Yüzük, bozuk para gibi eşyalar bu fincanlardan birine saklanır ve oyunculardan bu saklı yüzüğü bulmaları beklenir."

"yüssük_oyunu deriz fincanın altına saKlardıK bulmaca unu yüssü" (YYA/4.45)

zıpçıK: Çocukların oynadığı cam veya benzeri malzemeden yapılmış yuvarlak, küçük nesne, bilye, misket, bk. cilli, mile, mine, miskeT.

"zıpçıK oynadıK topaç çeviridiK" (YYA/37.1)

Bunlarla beraber "anam boyu babam boyu/kaç kaçamayan yir topu" (YYA/4.29) arĉana ğodum ğomadım/ğodum ama görmedim (YYA/8.118) gibi birtakım oyun sözlerinin de derlenen malzemeler arasında olduğu belirtilmelidir.

SONUÇ

Bu çalışma, "Yalova İli Yerli Ağzı İnceleme-Metinler-Sözlük" isimli doktora tezi (Çelik,2018) temel alınarak hazırlanmıştır. Tez kapsamında derlenen metinler sosyal bilimlerin çeşitli dalları açısından önemli veriler ihtiva etmektedir. Söz konusu sosyal bilim alanları arasında halk bilimi de vardır. Tezdeki metinlerde yer alan halk bilimi malzemelerinden çocuk oyunları ile ilgili olanların niteliksel açıdan ön plana çıktığı görülmüştür. Bu sebeple, yukarıda, çocuk oyunlarının kavram alanına giren sözler tespit edilerek araştırmacılar için bir örneklem ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu örneklem, adı geçen tez çalışması kapsamında kaynak kişilere yöneltilen "Çocukken oynadığınız oyunlar nelerdi?" sorusuna verilen yanıtlar ve konuşurların bahsettikleri oyunlar hakkında yaptıkları açıklamalar neticesinde toplanan malzeme kullanılarak oluşturulmuştur. Ortaya çıkan veriler bir dil incelemesinin sonuçlarıdır. Yani, derleme yapılırken kaynak kişilerin ne konuştuğundan çok nasıl konuştuğu önemsenmiştir. Gayesi konuşurların halk bilimsel yaratılarını ortaya koymak olan sistemli bir folklor çalışması nihayetinde konuyla ilgili daha kapsamlı veriler ortaya çıkarılabilir. Ağız verilerinin dil biliminin yanı sıra diğer sosyal bilim disiplinlerinin de kullanımına sunulması, ortaya çıkan verilerin tüm yönleriyle değerlendirilebilmesi için zorunlu bir ihtiyaçtır. Yukarıda ele alınan malzemenin bu bağlamda birçok yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2016). Sosyal bilimlerin veri kaynağı olarak ağızlar. *Gazi Akademik Bakış*, Cilt:10, Sayı:19, 169-182.
- And, M. (2003). *Oyun ve bugün: Türk kültüründe oyun kavramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Başaran, M. (2008). *Aç kapıyı bezirganbaşı*. İstanbul: Özyürek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1942). *Halk edebiyatı dersleri, 1. cilt*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Yayınları.
- Boratav, P. N. (1973). *100 soruda Türk folkloru: inanışlar, töre ve törenler, oyunlar*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Caillois, R. (1961). *Man, play and games* (M. Barash, çev.). New York: The Free Press of Glencoe.
- Ceylan, S. (2016). Oyun Önerileri: Her gün Bir Oyun. https://books.google.com.tr/books/about/Oyun_%C3%96nerileri_Her_g%C3%BCn_Bir_Oyun.html?id=6dF2CwAAQBAJ&printsec=frontcover&source=kp_read_button&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 15.04.2018)
- Çelik, A. (2018). Yalova ili yerli ağzı inceleme-metinler-sözlük. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Demircioğlu, Y. Z. (1934). *Eski çocuk oyunları*. İstanbul: Milli Mecmua Matbaası.
- Elçin, Ş. (1981). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ersunar, F. (1955). *Türk çocuk oyunlarından örnekler*. İstanbul: Maarif Vekâleti.
- Güven, B. (2017). "Bana oyunla öğret": okul öncesi eğitimde oyun ve beden eğitimi. *Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1): 97-109.
- Hazar, M. (2006). *Beden eğitimi ve sporda oyunla eğitim*. Ankara: Tutubay Yayınları.
- Huizinga, J. (1955). *Homo-ludens: A study of the play element in culture*. Boston: Beacon Press.
- Oğuz Ö. & Ersoy, P. (2005). *Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Onur, B. (2000). *Oyuncaklı dünya oyuncağın toplumsal tarihi*. İstanbul:İmge Kitabevi.
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de çocukluğun tarihi: çocukluğun sosyo-kültürel tarihine giriş*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk halkbilimi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özdemir, N. (2006). *Türk Çocuk Oyunları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özhan, M. (1990). *Çocuk oyunlarımız*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özhan, M. (2005). *Çocuk oyun ve oyuncak terimleri sözlüğü*. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2018). Büyük Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 15.04.2018).